

Бібліотечна класифікація сьогодні, як традиційно-інноваційний механізм систематизації

СЕРБІН Олег Олегович

Завідувач відділу систематизації Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, кандидат історичних наук

Анотація

Показано тенденції розвитку україномовних бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем. Основну увагу приділено розробленню проекту «Класифікаційна система України».

Ключові слова: рубрикатори, інформаційно-пошукові мови класифікаційні системи, УДК, ББК.

Abstract

The trends of development of Ukrainian-speaking and library-bibliographic classification systems were showed. The special attention was paid to the development of project "Classification system of Ukraine".

Keywords: categories, information retrieval languages, classification systems, UDC, LBC.

Бібліотечні класифікації є механізмом систематизації документів, організації систематичних каталогів і картотек, тематичного пошуку інформації в бібліографічних базах, електронних масивах, бібліотечних каталогах. Вони відіграють важливу роль в організації інформаційного середовища як в межах однієї країни, так і у світовому масштабі. Бібліотечні класифікаційні системи в усі часи були не тільки інструментом для систематизації, впорядкування та індексації інформації, але й способом організації знань, набутих людством. Саме розуміння важливості значення класифікаційних систем у

Третя науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»,
29 вересня 2011 р, Львів, Україна

становленні бібліотекознавчих засад, інформаційної та технологічної організації здійснення каталогізаційної роботи бібліотек України для забезпечення посилення їх наукової та інноваційної конкуренції вимагає постійного аналізу щодо динаміки їх розвитку.

Створення україномовних бібліотечно-бібліографічних класифікаційних систем, які б відображали всю повноту змістовного розмаїття інформаційних потоків – завдання нагальне з огляду на безперервність систематизаційних процесів та професійних потреб спеціалістів.

На початку 90-х рр. одними з перших роботу над вирішенням питання щодо розв'язання проблеми відсутності україномовної та адаптованої до тогочасних реалій існування соціуму і класифікаційних змін в науці, бібліотечно-бібліографічної класифікаційної системи почала Президія академії Наук України та, тоді, Центральна наукова бібліотека ім. В.І.Вернадського.

Таким чином, колектив НБУВ розпочав роботу над створенням Рубрикатора, фундаментальною основою, для якого стали «Робочі таблиці класифікації НБУВ». Дані таблиці, в свою чергу, були укладені на основі повного варіанта таблиць ББК для наукових бібліотек. «Робочі таблиці класифікації НБУВ» – це надбання акумульованих в один цілий інформаційно-пошуковий масив понять, рішень і відповідних індексів або комбінаційних заіндексувань, що ґрунтуються на методичних висновках спеціалістів-систематизаторів, в результаті аналізу змістовного наповнення фондів бібліотеки, запитів користувачів та нових надходжень, у фонди НБУВ.

Як будь-яка складно-складена система, Рубрикатор має властивість ступеневої деталізації – розподілення на таблиці поділів, розділи. Так і робота з підготовки Рубрикатора в цілому, велась і ведеться, поступально, послідовно висвітлюючи ту чи іншу галузь. В результаті, в 2004 році світ побачив розділ «Таблиці територіальних типових поділів», у 2005 році – розділ

«К Технологія металів. Машинобудування. Приладобудування», у 2006 році – підрозділ «М1 Технологія деревини». В період з 2007 по 2010 роки друком вийшли: «Таблиця етнічних типових поділів», підрозділи «М2/7 Виробництва легкої промисловості», «М 8 Поліграфічне виробництво» та «М 9 Фотокінотехніка» розділу «М Технологія деревини. Виробництва легкої промисловості. Поліграфічне виробництво. Фотокінотехніка», розділи «Ж Техніка і технічні науки у цілому» та «Н Будівництво».

Рубрикатор опосередковано побудований на класифікації наук. Його фундамент, основний ряд Рубрикатора, організований на базі класифікації наук. З іншого боку, достовірно відомо, що розвиток класифікаційних звершень має й інший аспект – десятковий. Тобто розвиток організації знань відбувається і шляхом вираження суті та змісту у відповідності до десяткового принципу, принципу формування десяткових класифікацій. Десяткові класифікаційні системи, від своєї появи і до сьогодні, завжди були не тільки інформаційним продуктом прикладного характеру, а й об'єктом дослідження багатьох науковців. Не виключенням є і Універсальна десяткова класифікація (УДК), змістовна основа і складова якої не раз підпадала під пильне дослідницьке око аналітиків, істориків, бібліографознавців.

Зокрема, в Книжковій палаті України, з 1995 року почалася робота, спрямована на моніторинг та аналіз класифікаційних систем для перспективного їх (або однієї з них) адаптування та використання на теренах України. В результаті проведеної роботи, було вирішено розпочати роботу з перекладу та адаптації Універсальної десяткової класифікації. Цей вибір мотивувався тим, що по-перше: в разі не прийняття рішення щодо перекладу УДК, всі б науково-технічні видавництва, органи науково-технічної інформації та біля 50 тис. бібліотек, були б приречені користуватися, або застарілими виданнями, або російськомовними, що на той час вже готувалися у Росії – це

не можливо було б допускати, з огляду на, вже прийнятий тоді, закон про державну мову. По-друге, Книжкова палата, за всі часи свого існування, працювала, як над УДК, так і з УДК безпосередньо, використовуючи цей інформаційний продукт у своїй роботі.

Таким чином, вже у 1997 році, Книжковою палатою України, було розроблено проект «Класифікаційна система України», що передбачав створення таблиць УДК українською мовою та їх видання, як у традиційному друкованому вигляді, так і в електронній формі.

Як результат, було підписано відповідну угоду і таким чином, придбано Еталонні таблиці Універсальної десяткової класифікації, у вигляді структурованих електронних текстових масивів від Консорціуму УДК, за ліцензією UDC-9710, що передбачає переклад, друкування і розповсюдження тиражу на території України.

З цього моменту почалась кропітка робота з перекладу УДК українською мовою. Чітко розділеної етапізації даного процесу розробниками ще не названо, але це не виключає наявності характерних етапів у підготовці української УДК. Як результат, в 2000 році перед очима та в руках спеціалістів, постало Еталонне видання «Універсальної десяткової класифікації», українською мовою, у двох книгах. Перший том – це безпосередньо таблиці, а другий – АПП.

Протягом чотирьох років (з 2003 по 2006 роки включно), вийшли друком відповідно чотири випуски «Універсальної десяткової класифікації. Зміни та доповнення». В 2005 р. було видано додатковий тираж УДК.

Враховуючи значну кількість внесених в УДК змін (з моменту випуску першого видання), та для зручності користування таблицями, було вирішено розпочати підготовку другого видання УДК українською мовою у восьми книгах зі змінами та доповненнями за 1997–2006 роки.

Третя науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»,
29 вересня 2011 р, Львів, Україна

Отже, на сучасному етапі розвитку і використання бібліотечно-бібліографічних класифікацій в Україні, можна констатувати планомірний розвиток класифікацій українською мовою. Саме класифікаційні інформаційно-пошукові мови (ІМП), на сьогоднішній день, матеріалізовано і процес цей триває. Формування змістовного масиву Рубрикатора НБУВ адекватно щодо динаміки знань. Враховуючи глибинність і необхідність виконання цього проекту, зрозуміло, що процес цей планомірний та трудомісткий. Це також підтверджується виконанням завдань щодо повноти функціональності даного Рубрикатора. А цей аспект, в свою чергу, зумовлює залучення все нових і нових механізмів, для здійснення поставлених завдань. Так, можна спостерігати принципово нові підходи щодо розташування територій, у відповідності їх адміністративної чи не адміністративної характеристики, в «Таблицях територіальних типових поділів». Тут можна також зазначити і про представлення відповідних індексів інших класифікацій щодо змістовного вираження в індексах Рубрикатора. Виокремлення такого списку у відповідний додаток, дозволяє користувачам оптимізувати процес пошуку. Варто зазначити, що Рубрикатор НБУВ – це проект, виникнення якого продиктовано часом і потребами, відносно адекватного виконання каталогізаційних процесів в бібліотеці. Тут, на нашу думку, слід також говорити про проходження рубрикаторного періоду, у відповідності до здійснення кроків щодо забезпечення пертинентності класифікацій в Україні. Враховуючи принциповий фундамент формування основного ряду (і відповідність його розвитку), можна говорити про унікальність Рубрикатора в інформаційному просторі нашої країни. В свою чергу, УДК – це класифікаційна система, що покликана нівелювати та заповнити ті інформаційні пустоти, які виникли після розвалу СРСР, в першу чергу щодо літератури технічного профілю. Її видання – це результат кропіткої та ретельної праці

Третя науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»,
29 вересня 2011 р, Львів, Україна

бібліографів, перекладачів, каталогізаторів та систематизаторів. Дана класифікація поліієрархічна, аспектата та з елементами фасетизації, щодо формування підрозділів.

Таким чином, можна констатувати факт наявності двох основних класифікацій на сьогоднішній день, відносно виконання каталогізаційних завдань бібліотек, архівів, інших установ. Кожна з них представлена особливим класифікаційним принципом, що в свою чергу, забезпечує представлення різноаспектної інформації в відповідних каталожних зібраннях. Можна говорити про сьогочасні тенденції, щодо наявності пертинентних рис в даних системах та пошукової оптимізації змістоторозкриваючих елементів даних класифікацій.